

Bruksela, dnia 22.11.2018 r.
COM(2018) 757 final

SPRAWOZDANIE KOMISJI DLA RADY I PARLAMENTU EUROPEJSKIEGO

w sprawie rozwoju produkcji białek roślinnych w Unii Europejskiej

1 WPROWADZENIE

Kwestia produkcji i pozyskiwania białek roślinnych dla sektora rolno-spożywczego wielokrotnie pobudzała debatę polityczną na poziomie UE. Niniejsze sprawozdanie ma na celu wypełnienie zobowiązania Komisji, podjętego w trakcie procesu przyjmowania rozporządzenia (UE) 2017/2393, do przeprowadzenia przeglądu podaży białek roślinnych i popytu na nie w UE oraz do zbadania możliwości dalszego rozwoju ich produkcji w sposób racjonalny pod względem ekonomicznym i ekologicznym.

Ponadto w kwietniu 2018 r. Parlament Europejski przyjął sprawozdanie wzywające do opracowania europejskiej strategii na rzecz promowania europejskich roślin wysokobiałkowych¹.

W niniejszym sprawozdaniu podsumowano prace przeprowadzone przez Komisję w odpowiedzi na to zobowiązanie, analizując sektor produkcji białka w UE. Zainteresowane strony i przedstawiciele państw członkowskich wzięli udział w tym procesie w formie badań ankietowych; czterech warsztatów specjalistycznych w Belgii, Rumunii, Francji i Niemczech; rozmów dwustronnych w państwach członkowskich, a także badania zewnętrznego dotyczącego potencjału rynkowego roślin wysokobiałkowych uprawianych na terenie UE.

2 BIAŁKA ROŚLINNE – PODAŻ I POPYT W UE

W niniejszym sprawozdaniu skoncentrowano się na roślinach wysokobiałkowych, o zawartości białka surowego na poziomie ponad 15 % (rośliny oleiste: rzepak, słonecznik i soja; rośliny strączkowe uprawiane na nasiona: fasola, groch, soczewica, łubin itp.; oraz rośliny pastewne motylkowe drobnonasienne: głównie lucerna i koniczyna), które stanowią około 1/4 całkowitej podaży surowego białka roślinnego w UE.

Chociaż zboża i trawy stanowią znaczące źródło całkowitej podaży białka roślinnego w całej UE, nie uwzględniono ich w tym sprawozdaniu ze względu na, odpowiednio, niską zawartość białka oraz małe znaczenie dla rynku.

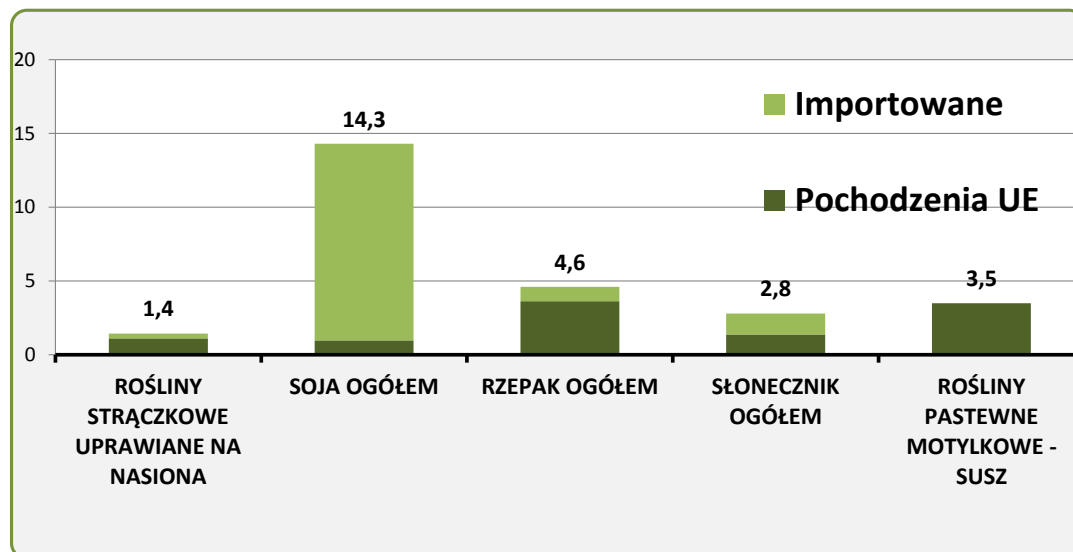
W latach 2016–2017 unijne zapotrzebowanie na białka roślinne wyniosło około 27 mln ton białka surowego (Wykres 1). Rynek pasz jest zdecydowanie najważniejszym rynkiem zbytu (93 % pod względem wielkości sprzedaży²), a głównym źródłem jego zaopatrzenia są makuchy³.

¹ 2017/2116(INI).

² Na podstawie szacunków ekspertów (Agrosynergy 2018, w przygotowaniu).

³ Bilans źródeł białka w UE w latach 2016–2017

Wykres 1 Wykorzystanie białek w UE w latach 2016–2017 r. i ich źródła (w mln ton białka surowego)

Źródło: Komisja Europejska, „ogółem” oznacza makuchy i ziarna.

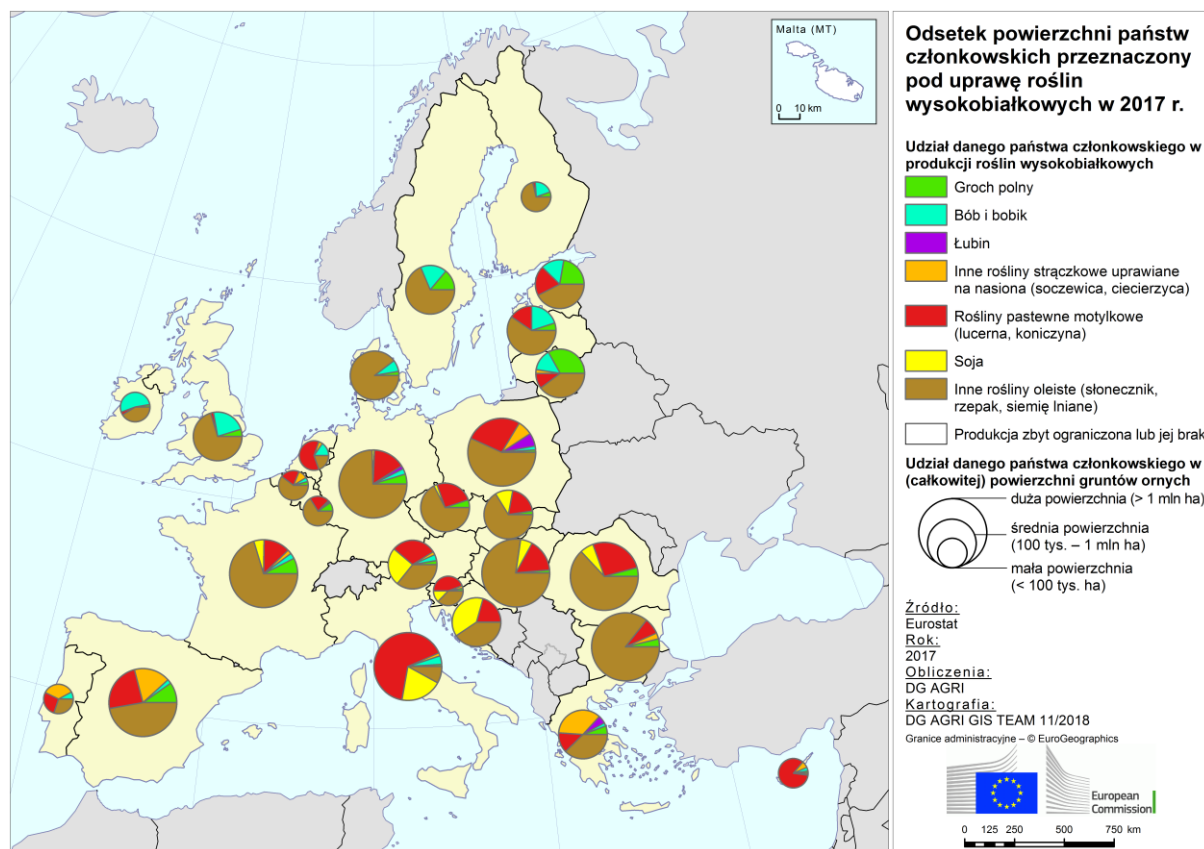
Wskaźnik samowystarczalności UE znacznie się różni w zależności od źródła białka (rzepak 79 %, słonecznik 42 %, soja 5 %). W rezultacie UE importuje około 17 mln ton surowego białka rocznie (z czego 13 mln ton to białko pozyskiwane z soi, co odpowiada 30 mln ton wyrażonych w ekwiwalencie soi); głównie z Brazylii, Argentyny i Stanów Zjednoczonych. UE importuje również 1,5 mln ton surowego białka otrzymywanego ze słonecznika oraz prawie milion ton rzepaku, w obydwu przypadkach przywóz ten pochodzi w większości z Ukrainy.

Od momentu reformy WPR w 2013 r. powierzchnia upraw soi w UE podwoiła się, sięgając prawie miliona hektarów, a w 2018 r. produkcja UE wyniosła 2,8 mln ton. Głównymi producentami soi są Włochy, Francja i Rumunia.

Podobną pozytywną tendencję zaobserwowano w przypadku nasion roślin strączkowych: od 2013 r. produkcja w UE wzrosła trzykrotnie, osiągając w 2018 r. wartość 6 mln ton (2,6 mln ha). Głównymi roślinami strączkowymi uprawianymi na nasiona są groch polny i bób, natomiast soczewica i ciecierzycę są uprawiane tylko na ograniczonych obszarach. Głównymi producentami grochu polnego są Francja, Hiszpania i Litwa; bób natomiast uprawia się we Francji i w Zjednoczonym Królestwie.

Jeżeli chodzi o rzepak – główną rośliną oleistą uprawianą w UE – obszar jego uprawy wzrósł o 66 %, z 4,1 do 6,8 mln ha w latach 2003–2018. Produkcja w UE osiągnęła poziom 20 mln ton, głównie dzięki zapotrzebowaniu na biodiesla (dyrektywa w sprawie odnawialnych źródeł energii). Jego produkt uboczny (śruta rzepakowa) jest istotnym źródłem paszy bogatej w białko. Głównymi producentami rzepaku są Niemcy, Francja i Polska.

Wykres 2 Odsetek powierzchni państw członkowskich przeznaczony pod uprawę roślin wysokobiałkowych w 2017 r.

Źródło: Eurostat

Rynek żywnościowy białek roślinnych jest mniejszy (7 % pod względem wielkości sprzedaży), ale potencjalnie dość opłacalny. W 2017 r. w UE skonsumowano prawie 3 mln ton: grochu, bobu, soczewicy, ciecierzycy, innych nasion roślin strączkowych oraz nasion soi. UE importuje około 1 mln ton nasion roślin strączkowych z przeznaczeniem na żywność, zwłaszcza soczewicę i ciecierzycę. W przypadku grochu polnego oraz bobu UE jest eksporterem netto.

3 ROZWÓJ SEGMENTÓW RYNKU W UE

Rynek białek roślinnych składa się z trzech różnych segmentów: paszy konwencjonalnej, paszy wysokowartościowej oraz żywności – każdy z nich ma swoje własne cechy ekonomiczne, społeczne i środowiskowe.

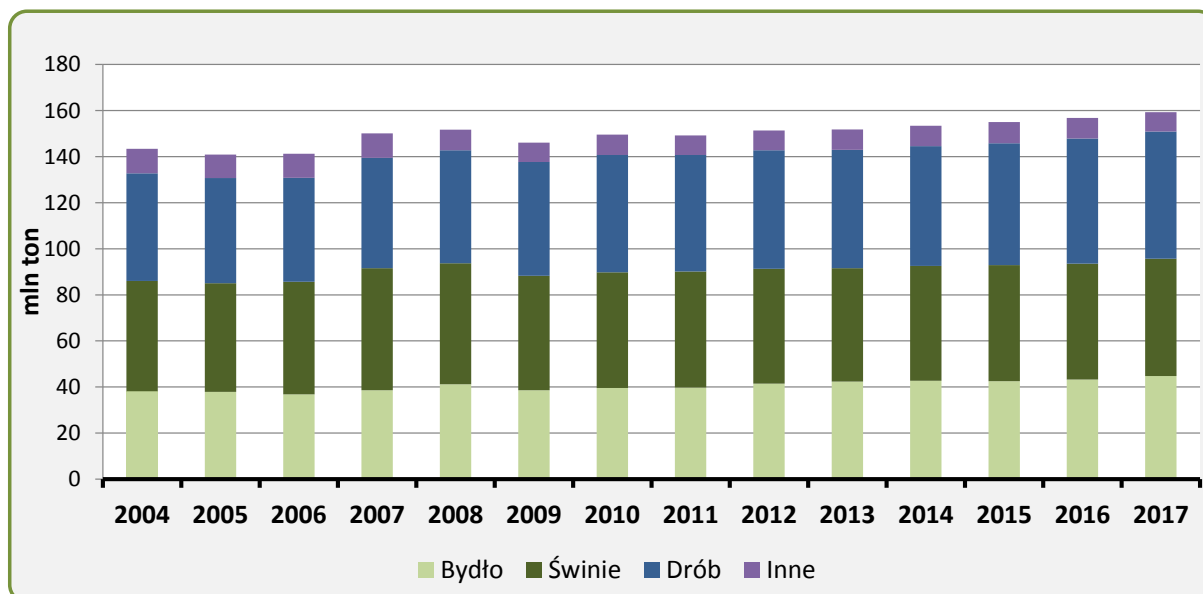
3.1 Konwencjonalne mieszanki paszowe

Rynek mieszanek paszowych jest zdecydowanie największym rynkiem białek roślinnych. Dwie trzecie tego rynku stanowią mieszanki paszowe dla drobiu (35 %) oraz świń (33 %), natomiast mieszanki paszowe dla przeżuwaczy (bydło, owce, kozy) – 28 %⁴. Pasze dla drobiu i krów mlecznych są głównymi czynnikami rocznego wzrostu na poziomie 1 % (Graph 3), podczas gdy pasza dla świń znajduje się w fazie stagnacji.

⁴ FEFAC (2017); rocznik statystyczny.

Oczekuje się, że wskaźnik wzrostu pozostanie dodatni do 2030 r.⁵, chociaż tylko na poziomie 0,3 % rocznie.

Wykres 3 Stosowanie mieszanek paszowych w UE (2004–2017)

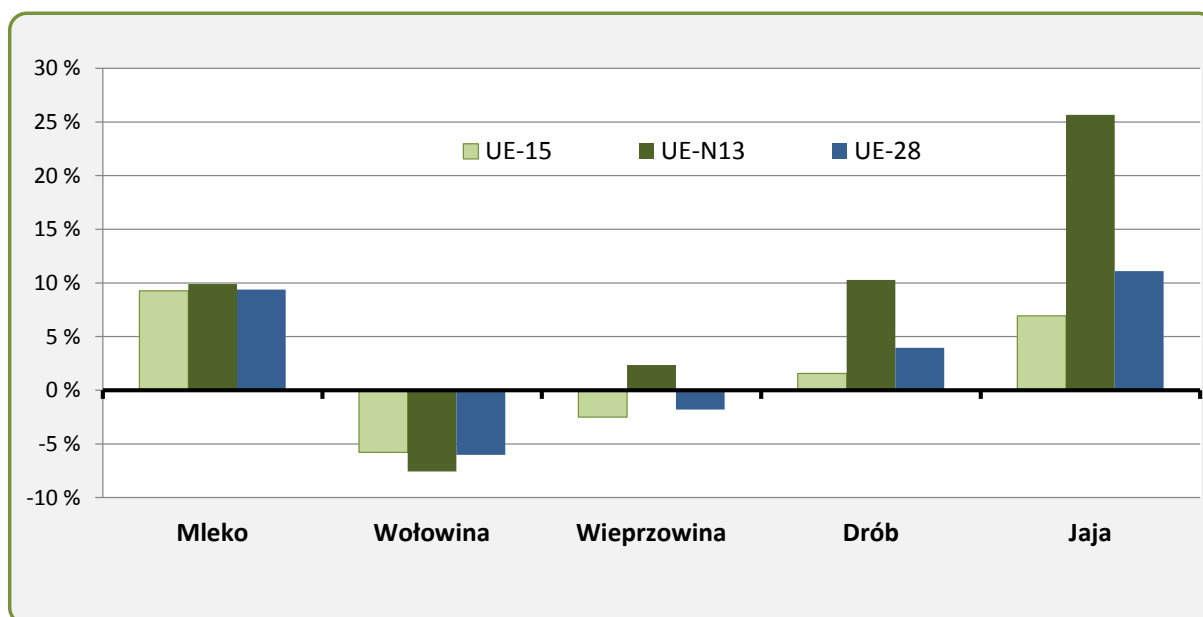
Źródło: FEFAC, Produkcja mieszanek paszowych (1989–2017).

Rynek konwencjonalnych mieszanek paszowych jest w dużym stopniu uzależniony od cen. Hodowcy zwierząt gospodarskich skupiają się na „stosunku wartości do ceny”, aby zaspokoić potrzeby żywieniowe swoich zwierząt (zawartość białka i aminokwasów).

Śruta sojowa jest szczególnym składnikiem w mieszankach paszowych ze względu na wysoką zawartość białka (ponad 40 %), zawartość aminokwasów oraz całoroczną dostępność, co ogranicza konieczność częstych zmian składu paszy. Perspektywy wzrostu w przypadku białek roślinnych uprawianych na terenie UE ograniczają się do rynku konwencjonalnych mieszanek paszowych.

⁵ Średniookresowe perspektywy dla rolnictwa w UE 2018, w przygotowaniu (grudzień 2018 r.).

Wykres 4 Przewidywane roczne stopy wzrostu w przypadku produktów pochodzenia zwierzęcego w UE w latach 2017–2030, ogółem i według regionów

Źródło: „2018 EU Agricultural medium-term outlook” (Średniookresowe perspektywy dla rolnictwa w UE w 2018 r.) (w przygotowaniu).

Kolejną ważną tendencją jest względne przesunięcie tradycyjnej produkcji zwierzęcej do Europy Wschodniej: do Polski (w szczególności drobiu) oraz w pewnym zakresie na Węgry i do Rumunii (Wykres 4), gdzie koszty produkcji są niższe.

Przesunięcie to mogłoby stymulować popyt na białka roślinne uprawiane na terenie UE, ponieważ regiony te pokrywają się z głównymi obszarami ich produkcji.

3.2 Pasza premium

Konsumenci w UE stają się coraz bardziej świadomi, w jaki sposób wytwarzane są produkty pochodzenia zwierzęcego. Wymagają wyższych standardów dotyczących dobrostanu zwierząt, wpływu na środowisko (zmiana klimatu / wylesianie), rodzaju produkcji (z wykorzystaniem pasz ekologicznych lub niezmodyfikowanych genetycznie (wolnych od GMO), z regionalnymi łańcuchami dostaw).

W odpowiedzi na tę sytuację w UE pojawiły się różne segmenty rynku pasz premium.

Tabela 1 Udział pasz niezmodyfikowanych genetycznie w wybranych państwach członkowskich (2012 r.)

Państwo członkowskie	Drób	Wieprzowina	Bydło	Ogółem
Niemcy	49 %		9 %	
Zjednoczone Królestwo	28 %			
Węgry	100 %	100 %	100 %	
Włochy	15 %	5 %	11 %	
Francja	10 %	7 %	19 %	
Szwecja	100 %	100 %	91 %	
Austria	85 %	5 %	56 %	
Polska	5 %			
Irlandia	38 %			
Dania	28 %			
UE	19 %	5 %	8 %	11 %

Źródło: Rynki soi niezmodyfikowanej genetycznie, (Identity Preserved) w UE, Wspólne Centrum Badawcze, 2015 r.

Tendencja ta jest najbardziej widoczna w przypadku produktów pochodzenia zwierzęcego od zwierząt karmionych paszą niezmodyfikowaną genetycznie. Na przykład w Niemczech w 2012 r. odsetek paszy dla bydła niezmodyfikowanej genetycznie wyniósł 9 % (Tabela 1), podczas gdy

w 2017 r. udział w rynku mleka z certyfikatem VLOG⁶ wyniósł ponad 40 %. Podobne zmiany zachodzą w różnych sektorach produkcji zwierzęcej w Austrii.

Niestety na tym etapie pełniejsza analiza tych zmian stanowi wyzwanie ze względu na brak wyczerpujących danych na temat segmentów pasz premium na poziomie UE.

⁶ VLOG (Verband Lebensmittel Ohne Gentechnik) jest niemieckim stowarzyszeniem certyfikującym, które nadaje etykietę „Ohne Gentechnik” (wolne od GMO).

Wykres 5 Sytuacja na rynku austriackim

SEGMENT	PRODUKTY EKOLOGICZNE	PRODUKTY WOLNE OD GMO
Bydło	21 % bydła	–
Nabiał	15 % mleka	100 % mleka
Kury nioski	12 % kur niosek	~80–90 % jaj
Brojlery	10 % brojlerów	~100 % kurcząt
Świnia	2 % świń	8 % świń
Żywność na bazie soi	–	100 %

Źródło: Studium przypadku, Austria, Agrosynergy (2018 r., w przygotowaniu)

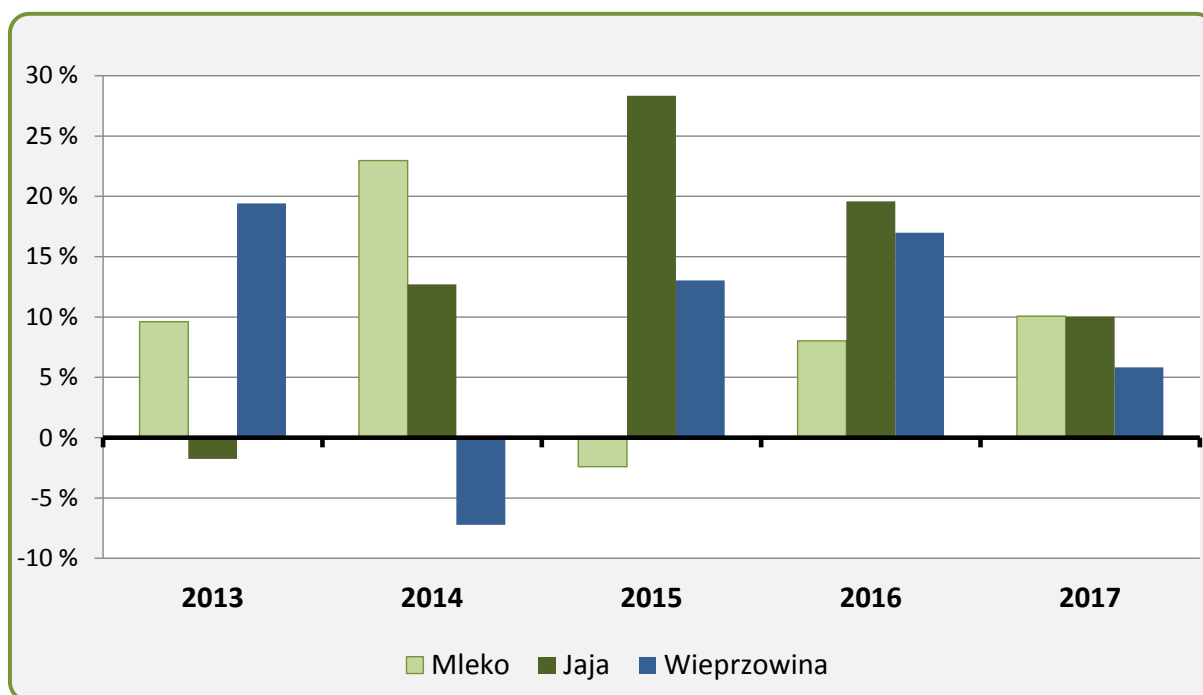
produkcji zwierzęcej w UE dzięki popytowi rosnącemu średnio ponad 10 % w skali roku.

Stwarza to nowe możliwości gospodarcze, jeżeli chodzi o pasze uprawiane na terenie UE, które z definicji są wolne od GMO. Premia cenowa w przypadku soi wolnej od GMO wynosi około 80–100 EUR za tonę, częściowo w celu pokrycia niższej wydajności i wyższych kosztów, ale także ze względu na ograniczoną dostępność. Na świecie sprzedaje się tylko 9 mln ton soi wolnej od GMO⁷, co stanowi 6 % światowego handlu soją.

Wysokie wskaźniki wzrostu produkcji ekologicznej widoczne są również w obszarze

⁷ Rabobank: Decommoditising Soy, sprawozdanie z maja 2018 r.

Wykres 6 Roczny wskaźnik wzrostu ekologicznej produkcji zwierzęcej w UE

Źródło: Eurostat

W 2016 r. odsetek mleka ekologicznego w UE wyniósł 3 %. Należy się spodziewać, że do 2030 r. wartość ta wzrośnie do 10 %. W 5 państwach członkowskich (w Austrii, Szwecji, Danii, na Łotwie i w Grecji) udziały w rynku przekroczyły już 10 % (Tabela 2).

Tabela 2 Ekologiczna produkcja mleczarska w 2017 r. (*2016 r.)

Państwo członkowskie	Udział w rynku mleczarskim ogółem	Produkcja ekologiczna (tony)	Średni wskaźnik wzrostu w ciągu 3 lat
Austria	19 %	612 629	13 %
Szwecja	15 %	414 233	4 %
Łotwa	12 %	96 549	3 %
Grecja	10 %	57 289	2 %
Dania	10 %	541 404	4 %
Niemcy	3 %	939 080	11 %
Francja*	2 %	611 450	6 %
Niderlandy	2 %	247 795	7 %
EU*	3 %	4 501 983	11 %

Źródło: DG ds. Rolnictwa i Rozwoju Obszarów Wiejskich

Wzrost ekologicznej produkcji zwierzęcej bezpośrednio wpływa na produkcję ekologicznych nasion roślin strączkowych i innych roślin wysokobiałkowych na paszę, przy czym tempo tego wzrostu wynosi 11 % rocznie (Tabela 3). Tendencja ta prawdopodobnie utrzyma się na stałym poziomie, a może nawet wzrośnie.

Jeżeli chodzi o przeżuwaczy, wzrost produkcji ekologicznej sprzyja również systemom karmienia trawą i produkcji pasz

z własnej produkcji, a tym samym spełnieniu wymogów minimalnego udziału pasz z własnej produkcji.

Tabela 3 Obszar ekologicznych upraw roślin strączkowych uprawianych na nasiona i roślin wysokobiałkowych (2016 r.)

Państwo członkowskie	Hektary (upraw przekształconych i w trakcie przekształcania)	Udział w gruntach ornych pod uprawy ekologiczne	Średni wskaźnik wzrostu w ciągu 3 lat
Francja	85 827	10 %	17 %
Włochy	43 986	5 %	21 %
Hiszpania	38 057	8 %	-4 %
Niemcy	37 863	8 %	11 %
Litwa	30 131	21 %	3 %
Finlandia	15 526	7 %	15 %
Austria	14 274	7 %	3 %
Szwecja	14 221	3 %	10 %
Polska	12 173	3 %	29 %
inne	44 963	3 %	15 %
UE	337 021	6 %	11 %

Źródło: Eurostat

Intensywny rozwój łańcuchów pasz premium jest ważnym czynnikiem pobudzającym uprawę białek roślinnych w UE.

Dzięki rosnącemu zapotrzebowaniu na paszę niezmodyfikowaną genetycznie unijni rolnicy produkujący nasiona soi mają dużo możliwości, ponieważ poza Europą dostępność nasion niezmodyfikowanych

genetycznie jest obecnie ograniczona.

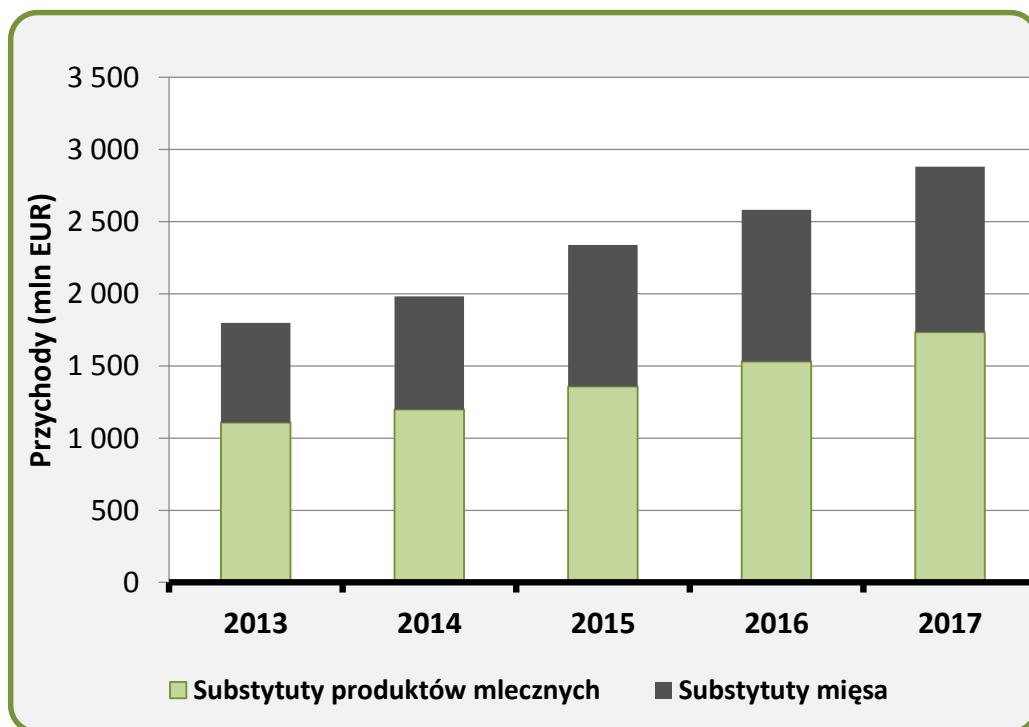
3.3 Segment żywności

Spożycie białka roślinnego wzrasta w wielu regionach UE, zwłaszcza w Europie Zachodniej i Północnej. Szczególnie obiecujący jest rynek *substytutów mięsa i produktów mlecznych*, z rocznymi wskaźnikami wzrostu wynoszącymi odpowiednio 14 % i 11 % (Wykres 7).

Segment ten nie jest już rynkiem niszowym, ponieważ największe firmy z branży żywieniowej i duże sieci detaliczne wchodzi na ten rynek pod własnymi markami. 90 % substytutów mięsa jest spożywanych przez fleksitarian⁸. Detaliści często promują produkty oparte na białkach roślinnych, umieszczając je na tych samych półkach, co tradycyjne mięso i przetwory mleczne.

⁸ Warsztaty specjalistyczne UE „Segmenty rynku białek roślinnych”.

Wykres 7 Przychody z tytułu sprzedaży substytutów mięsa i nabiału w UE (w latach 2013–2017)

Źródło: DG AGRI, na podstawie Euromonitora.

Rynek nasion roślin strączkowych przeznaczonych do produkcji żywności w UE czerpie korzyści dzięki innowacjom w procesach obgotowywania, zastosowaniu nasion roślin strączkowych w daniach gotowych oraz rozwojowi nowych rodzajów nasion roślin strączkowych, takich jak „edamame”.

Korzystny wpływ na rynek nasion roślin strączkowych wywiera także wzrost zainteresowania konsumentów produktami regionalnymi. Lokalne nazwy nasion roślin strączkowych o cechach charakterystycznych dla miejsca ich produkcji mogą kwalifikować się do zarejestrowania jako chronione oznaczenia geograficzne lub chronione nazwy pochodzenia.

Dotychczas znanych jest blisko 40 rodzajów nasion roślin strączkowych w 8 różnych państwach członkowskich: w Hiszpanii (np. soczewica Arnuña), we Włoszech, we Francji (np. zielona soczewica Le Puy), w Grecji (np. bób Santorini), w Szwecji, na Łotwie, w Austrii i w Polsce. Na ogół produkty te są sprzedawane po cenach wyższych niż zwykłe produkty.

Na rynku żywnościowym białek roślinnych odnotowuje się obecnie dwucyfrowy wzrost. Aby uzyskać lepszy ogłód, należy jednak zapewnić więcej danych umożliwiających śledzenie tych zmian.

Na dwóch ze wspomnianych warsztatów zorganizowanych w celu uzyskania danych na potrzeby niniejszego sprawozdania (na temat łańcuchów dostaw i segmentów rynku) podkreślono znaczenie dobrze funkcjonujących łańcuchów dostaw w segmencie żywności.

Tabela 4 Podsumowanie — Cechy trzech segmentów

Pasza konwencjonalna	Pasza premium	Żywność
Cena jako główny czynnik wpływający na wskaźniki paszy wprowadzonej do obrotu	Potrzeby konsumentów (zdrowie, środowisko, jakość, systemy produkcji)	Zmiana nawyków żywieniowych wraz z rosnącą liczbą fleksitarian, rosnącą popularnością diet bogatych w nasiona roślin strączkowych (np. żywność etniczna)
Zawartość białka i aminokwasów w celu zaspokojenia potrzeb żywieniowych zwierząt gospodarskich	Produkty o wartości dodanej (dodatkowe marże dla producentów, wykorzystanie marek do zwiększenia udziałów w rynku)	Wieloletnie zobowiązania mające na celu rozwój łańcuchów dostaw produktów spożywczych (pochodzenia regionalnego/europejskiego)
Dostępność (przez cały rok), ograniczenie kosztów zmiany składu paszy	Dobrowolne etykietowanie, które zwiększa przejrzystość związaną z pochodzeniem i metodą produkcji	Badania nad smakiem oraz wygodniejszym i szybszym przygotowaniem/gotowaniem
Intensyfikacja produkcji zwierząt gospodarskich w Europie Wschodniej, w pobliżu unijnych obszarów produkcji soi oraz w dalszej odległości od głównych ośrodków przywozu	Rosnące zapotrzebowanie na nabiał, jaja oraz mięso, w tym na paszę niezmodyfikowaną genetycznie oraz paszę pochodzenia regionalnego	Dwucyfrowe roczne wskaźniki wzrostu wraz z lepszą dostępnością w supermarketach
Wskaźniki wzrostu w przypadku rynków konwencjonalnych raczej w fazie stagnacji, natomiast rynki premium nadal z tendencją wzrostową	Oczekiwany dalszy wzrost popytu na produkty ekologiczne i jego rozszerzanie się na danym terytorium, np. w przypadku produkcji mleczarskiej	Wpisywanie się w główny nurt, ponieważ zarówno główne przedsiębiorstwa spożywcze, jak i duże grupy przemysłu spożywczego (supermarkety) zaczynają oferować różne odmiany.
Bardzo duże ilości, ale ograniczony rynek zbytu dla roślin wysokobiałkowych uprawianych w UE	Rynek z olbrzymim potencjałem wzrostu w perspektywie krótko- i średnioterminowej oraz stosunkowo duże ilości w istniejących łańcuchach dostaw wymagające dostosowania	Najwyższe marże zysku dla rolników, ale bardzo małe wielkości sprzedaży oraz częsta potrzeba tworzenia łańcuchów dostaw

4 KORZYŚCI, JAKIE WYNIKAJĄ Z UPRAWY ROŚLIN STRĄCZKOWYCH DLA ROLNICTWA, ŚRODOWISKA I KLIMATU

Rośliny strączkowe (rośliny strączkowe uprawiane na nasiona, soja oraz rośliny pastewne motylkowe drobnonasiennne (lucerna, koniczyna)) to rośliny przyczyniające się do wiązania azotu dzięki bakteriom symbiotycznym, tzw. bakteriom brodawkowym, występującym w brodawkach na ich systemach korzeniowych i wytwarzającym związki azotu.

Azot jest głównym składnikiem białka i niezbędnym składnikiem odżywczym dla roślin. Włączenie roślin strączkowych do płodozmianu zazwyczaj skutkuje niższym zapotrzebowaniem na mineralne i organiczne nawozy azotowe, które odpowiadają za 25 % całkowitej bezpośredniej emisji gazów cieplarnianych przez rolnictwo w UE⁹.

Włączenie roślin strączkowych do długoterminowego systemu płodozmianu ma pozytywny wpływ na warunki glebowe. Węgiel obecny w glebie ma kluczowe znaczenie, jeżeli chodzi

⁹ I. Pérez Domínguez i in., 2016: An economic assessment of GHG mitigation policy options for EU agriculture (EcAMPA 2). Sprawozdanie Wspólnego Centrum Badawczego Nauka dla polityki.

o obieg węgla w przyrodzie, żyzność gleby i rozwój roślin, a co za tym idzie odgrywa ważną rolę w globalnych modelach klimatycznych oraz systemach rolniczych.

W przypadku wybranych upraw posianych po roślinach strączkowych obserwuje się w związku z tym wyższe plony, np. plony pszenicy, kukurydzy lub rzepaku po roślinach strączkowych mogą być wyższe nawet o 10 % niż plony z upraw posianych po zbożu. Jakość zbóż także się poprawia (np. pod względem wyższej zawartości białka lub niższego zanieczyszczenia mikotoksynami), jeżeli zostały one posiane po roślinach strączkowych.

Włączenie roślin strączkowych do płodozmianu obniża również presję ze strony szkodników, przerywając kilka cykli życia szkodników atakujących zboża. Rośliny strączkowe są jednak również same w sobie narażone na określone szkodniki.

Większość roślin strączkowych jest bardzo atrakcyjna dla pszczoł i często pełni rolę schronienia dla innych dzikich zwierząt, a w związku z tym może wpływać w pozytywny sposób na różnorodność biologiczną w niskonakładowych systemach rolnych. Również lucerna i koniczyna pomagają zwalczać chwasty w następnych uprawach, co może przyczyniać się do ograniczonego lub zerowego stosowania środków chwastobójczych.

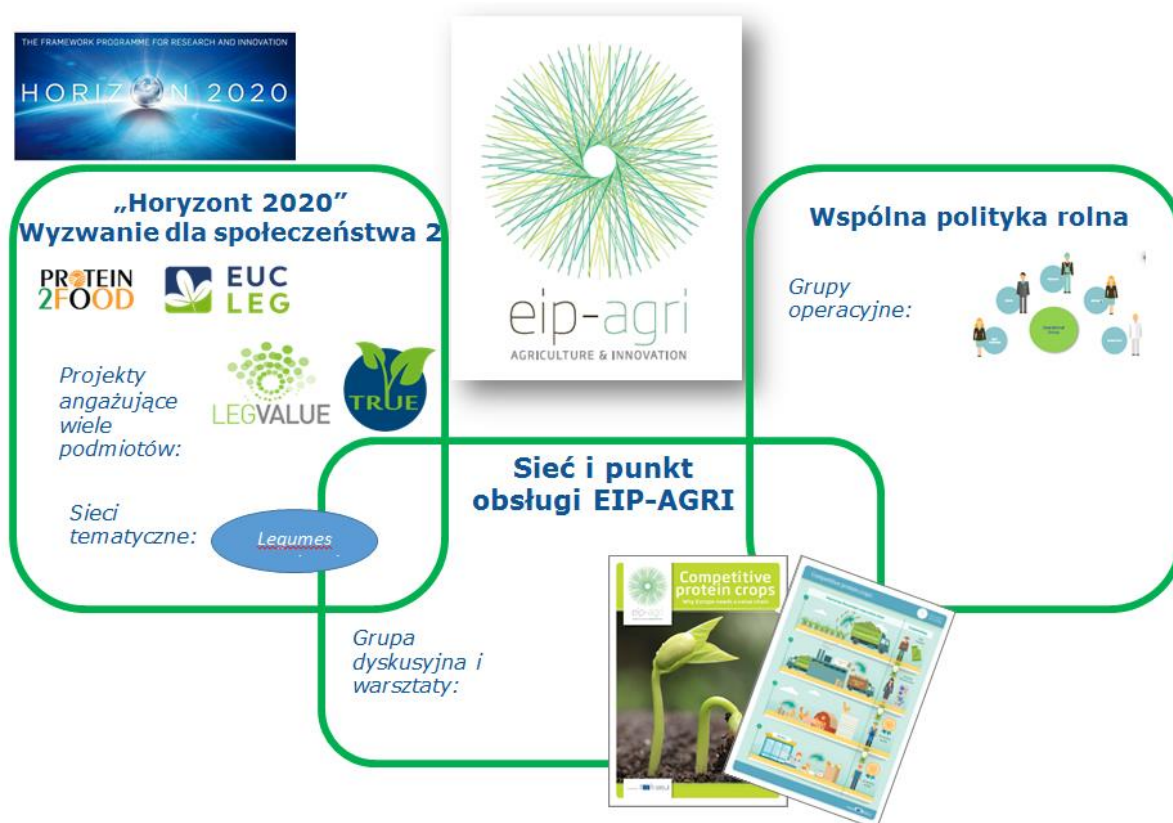
Warunkiem wstępnym zapewnienia tych korzyści dla środowiska jest stosowanie rzetelnych praktyk agronomicznych. Systemy produkcji wielu roślin strączkowych są w porównaniu ze zbożami czy z rzepakiem względnie wymagające, na przykład rośliny strączkowe charakteryzują luki w plonach oraz większa zmienność plonów.

Większa zmienność plonów roślin strączkowych stanowi istotną przeszkodę w dalszym rozwoju i jest głównym wyzwaniem, jeżeli chodzi o zwiększenie produkcji nasion wysokobiałkowych. Brak środków na badania rozwojowe w zakresie hodowli oraz niewystarczająca wiedza (niska wiedza fachowa na temat agronomii, niewystarczająca współpraca między rolnikami i innymi podmiotami itp.) są powodem tego, że pomimo korzyści dla rolnictwa i środowiska obecnie tylko 3 % gruntów ornych w UE przeznacza się na uprawę roślin strączkowych.

5 BADANIA NAUKOWE I INNOWACJE NA POZIOMIE UE

Obecne unijne ramy badań naukowych i innowacji promują innowacje poprzez europejskie partnerstwo innowacyjne na rzecz wydajnego i zrównoważonego rolnictwa przy wsparciu z następujących dwóch źródeł finansowania: europejskiego programu badawczego „Horyzont 2020” oraz programów rozwoju obszarów wiejskich (PROW), w ramach których wspierane są grupy operacyjne oraz służby wsparcia innowacji (zob. wykres 8).

Wykres 8 Europejskie partnerstwo innowacyjne na rzecz wydajnego i zrównoważonego rolnictwa – łączące „Horyzont 2020” z WPR

Projekty badawcze prowadzone na różną skalę przyniosły korzyści w obszarze upraw roślin strączkowych. Uwzględniając osiągnięcia wcześniejszych projektów mających na celu zajęcie się kwestiami związanymi z hodowlą zwierząt, takimi jak stres biotyczny/abiotyczny, zastosowania żywności/pasz oraz atuty środowiskowe roślin strączkowych, w ramach trwających projektów „Horyzont 2020” analizuje się ścieżki przejścia na zrównoważone i konkurencyjne systemy produkcji i łańcuchy wartości oparte na roślinach strączkowych w UE, a także strategię hodowlaną i właściwości żywności.

W 2018 r. sieć tematyczna „Legumes Translated” rozpoczęła gromadzenie wiedzy i najlepszych praktyk dostępnych na temat zrównoważonych systemów uprawy roślin strączkowych i łańcuchów wartości. Europejskie partnerstwo innowacyjne na rzecz wydajnego i zrównoważonego rolnictwa zorganizowało grupę dyskusyjną na temat roślin wysokobiałkowych, która przygotowała sprawozdanie¹⁰.

Aby rozwiązać więcej problemów na poziomie lokalnym, większość państw członkowskich finansuje grupy operacyjne w ramach własnych programów rozwoju obszarów wiejskich. Działalność wielu z nich dotyczy roślin wysokobiałkowych (usługi ekosystemowe roślin strączkowych, produkcja roślinna, zastosowanie pasz i żywności) – oto nazwy niektórych z tych grup:

- *Zabezpieczenie i wzrost produkcji grochu, łubinu oraz bobu w Bretanii (Francja);*
- *Udoskonalenie systemów paszowych (w tym lucerny) na potrzeby produkcji sera ChNP Parmigiano Reggiano (Włochy).*

¹⁰ <https://ec.europa.eu/eip/agriculture/en/publications/eip-agri-focus-group-protein-crops-final-report>

Rośliny strączkowe odgrywają kluczową rolę w kwestiach przekrojowych związanych z dywersyfikacją upraw, zrównoważonym gospodarowaniem glebami oraz obiegiem składników pokarmowych, które to kwestie są również przedmiotem badań naukowych i innowacji. Wśród wszystkich tych działań kierunek działań prowadzonych w ramach badań naukowych i innowacji, będących przedmiotem wniosków dotyczących programu „Horyzont Europa” i przyszłości WPR, wytyczały i będą nadal wytyczać podejścia opierające się na zaangażowaniu wielu podmiotów i podejścia systemowe. Badania naukowe i innowacje mogą przyczynić się do zwiększenia konkurencyjności tych upraw, w związku z czym konieczne jest jednocześnie rozwijanie rynków zbytu, koordynacja łańcuchów dostaw oraz poprawa technik produkcji.

6 INSTRUMENTY POLITYKI UE I INICJATYWY PAŃSTW CZŁONKOWSKICH

6.1 Główne instrumenty WPR wspierające rośliny wysokobiałkowe

W ramach obecnej WPR zapewnia się szereg instrumentów, które w bezpośredni lub pośredni sposób pomagają dostrzec z ekologicznego punktu widzenia korzyści wynikające z uprawy roślin strączkowych lub utrzymać i wspierać produkcję roślin wysokobiałkowych w UE; do instrumentów tych należą przykładowo:

- zazielenianie – poprzez określone uprawy wiążące azot, które sprzyjają różnorodności biologicznej na obszarach proekologicznych oraz wymóg dywersyfikacji upraw;
- programy rozwoju obszarów wiejskich, np. poprzez działania rolno-środowiskowo-klimatyczne, transfer wiedzy, usługi doradcze, współpracę i innowacje oraz instrumenty inwestycyjne;
- dobrowolne wsparcie związane z produkcją – które można zapewnić sektorom znajdującym się w trudnej sytuacji oraz w celu utrzymania obecnego poziomu produkcji.

Działania te, wraz z pozytywnym otoczeniem rynkowym przyczyniły się do poprawy tendencji w ostatnich latach oraz do wzrostu produkcji roślin wysokobiałkowych w UE.

Wszystkie państwa członkowskie (z wyjątkiem Danii) wyraziły zgodę, aby rolnicy wypełniali swoje zobowiązania dotyczące obszarów proekologicznych poprzez uprawianie roślin wiążących azot (8,3 mln ha, tj. 15 % gruntów ornych w 2017 r.). Uprawy roślin wiążących azot są najczęściej deklarowanym typem obszarów proekologicznych (stanowią 37 % wszystkich obszarów proekologicznych).

Kilka państw członkowskich posiada dodatkowe wymogi w kwestii upraw na obszarze proekologicznym poprzedzających uprawy wiążące azot i po nich następujących, aby zapewnić korzyści w zakresie różnorodności biologicznej. Wpływ na różnorodność biologiczną jest obecnie przedmiotem oceny¹¹.

Możliwości stosowania środków w ramach programów rozwoju obszarów wiejskich w celu zapewnienia wsparcia z tytułu upraw roślin wysokobiałkowych są szeroko rozpowszechnione. W świetle charakteru takich programów oraz dużej ich liczby celem niniejszego sprawozdania nie jest ilościowe określenie ich wykorzystania, ale pokazanie na przykładach,

¹¹ Ocena wpływu WPR na siedliska, krajobrazy i różnorodność biologiczną (w przygotowaniu).

w jaki sposób niektóre z nich są odpowiednie dla wsparcia z tytułu upraw roślin wysokobiałkowych.

Rośliny wysokobiałkowe uwzględnia się w niektórych działaniach rolno-środowiskowo-klimatycznych. Państwa członkowskie mogą udzielić rolnikom wsparcia w celu wprowadzenia do płodozmianu roślin wysokobiałkowych lub utrzymania okrywy zielonej, aby poprawić jakość gleby i wody na określonych obszarach.

W okresie programowania 2014–2020 ponad 3 mln ha obszarów było uprawianych w systemie płodozmianu i dywersyfikacji upraw. Na przykład w Walonii do wsparcia kwalifikuje się płodozmian z zastosowaniem mieszanek zbóż i co najmniej 20 % roślin strączkowych, pod warunkiem że nie stosuje się nawozów ani pestycydów.

Niemcy prowadzą działanie rolno-środowiskowo-klimatyczne polegające na wspieraniu płodozmianu w uprawie roli pod warunkiem wprowadzenia co najmniej 10 % roślin strączkowych.

Tabela 5 Powiadomienia państw członkowskich dotyczące stosowania dobrowolnego wsparcia związanego z produkcją (X) oraz obszarów proekologicznych (pola zielone) w odniesieniu do roślin wysokobiałkowych w 2019 r.

Państwo członkowskie	Groch	Bób	Ciecierzycza	Łubin	Lucerna	Soja	Rośliny oleiste (inne niż soja)	Dobrowolne wsparcie związane z produkcją* (ha)
AT								
BE								
BG	X	X	X	X	X	X		102 356
CY								
CZ	X	X		X	X	X		134 000
DE								
DK								
EE								
EL	X	X	X	X	X	X		151 058
ES	X		X	X	X	X	X	943 046
FI	X	X		X				176 570
FR	X	X			X	X		2 206 061
HR	X	X		X	X	X		70 000
HU	X	X	X	X		X		261 070
IE	X	X		X				4 500
IT	X	X	X	X		X	X	602 522
LV	X	X		X	X	X	X	38 449
LT	X	X		X	X			101 400
LU	X	X	X	X	X			800
MT								
NL								
PL	X	X	X	X	X	X		298 675
PT								
RO					X	X		426 360

SE								
SK	X	X				X		430 104
SI								
Zjednoczone Królestwo								

* Dobrowolne wsparcie związane z produkcją: ustalona liczba hektarów w oparciu o historyczny obszar produkcji w latach 2009–2013

Wsparcie dla rolnictwa ekologicznego w ramach programów rozwoju obszarów wiejskich może mieć znaczny wpływ na rozwój upraw roślin wysokobiałkowych w UE, ponieważ rolnictwo ekologiczne opiera się na uprawach roślin strączkowych ze względu na wiązanie azotu oraz na paszach z własnej produkcji.

Aby podnosić świadomość na temat korzyści dla rolnictwa i środowiska wynikających z systemu płodozmianu oraz udzielać porad rolnikom, można wykorzystywać działania w obszarze transferu wiedzy i doradztwa. Działania dotyczące współpracy służą promowaniu interakcji pomiędzy rolnikami a innymi podmiotami, np. w celu ustanowienia i rozwijania krótkich łańcuchów dostaw i rynków lokalnych.

W ramach wspomnianych programów państwa członkowskie mogą również stosować inne środki, które zapewniają wsparcie dla inwestycji w aktywa rzeczowe, aby zmienić swoją orientację produkcyjną, np. w kierunku upraw roślin wysokobiałkowych.

W ramach programu płatności bezpośrednich państwa członkowskie mogą udzielać dobrowolnego wsparcia związanego z produkcją sektorom, które znajdują się w trudnej sytuacji, w celu utrzymania obecnych poziomów produkcji. W ramach tego programu kwalifikują się rośliny oleiste, strączkowe oraz inne rośliny wysokobiałkowe.

W 2019 r. 16 państw członkowskich udzieliło wsparcia z tytułu upraw roślin wysokobiałkowych w ramach dobrowolnego wsparcia związanego z produkcją. Na uprawy roślin wysokobiałkowych przeznaczono prawie 12 % budżetu dobrowolnego wsparcia związanego z produkcją. Poziomy pomocy wynoszą od 35 do 660 EUR na ha (średnio 79 EUR na ha).

W 2017 r. w 222 przypadkach uznane organizacje producentów miały wśród swojej działalności uprawy roślin wysokobiałkowych¹². Większość tych organizacji działa na rzecz poprawy łańcucha dostaw i dostępu do rynku, stosując odstępstwa od unijnych reguł konkurencji w zakresie wspólnego marketingu.

W nadchodzących latach 13 państw członkowskich planuje dystrybuować nasiona roślin strączkowych wśród dzieci za pośrednictwem unijnego programu dla szkół (w oparciu o przedstawione przez nie strategie krajowe).

¹² Ecorys (2018): Badanie dotyczące organizacji producentów oraz ich działalności w sektorach oliwy z oliwek, wołowiny i cielęciny oraz roślin uprawnych.

6.2 Przykłady inicjatyw państw członkowskich

Aby wesprzeć uprawy roślin wysokobiałkowych, Niemcy, Francja (we współpracy z organizacją międzybranżową) i Polska¹³ ustanowiły plany krajowe, korzystając częściowo z instrumentów polityki UE.

Niemcy	Francja	Polska
<i>Sieć gospodarstw demonstracyjnych, działanie rolno-środowiskowo-klimatyczne oraz dialog z zainteresowanymi stronami</i>	<i>Wzmocnienie łańcuchów dostaw, tworzenie wartości poprzez certyfikację, prace badawcze</i>	<i>Zwiększenie wykorzystania białka paszowego pochodzenia krajowego</i>
Program badań naukowych i innowacji wraz z sieciami demonstracyjnymi w odniesieniu do soi (ponad 100 gospodarstw), grochu i fasoli (ponad 75 gospodarstw) oraz łubinu (ponad 50 gospodarstw) – uprawy zarówno ekologiczne, jak i konwencjonalne. Sieci te badają odmiany roślin i dokonują transferu wiedzy pomiędzy rolnikami ekologicznymi a konwencjonalnymi. Działanie rolno-środowiskowo-klimatyczne w przypadku płodozmianu z udziałem roślin strączkowych. Platforma dialogu dla zainteresowanych stron na temat bardziej zrównoważonych pasz białkowych.	Nacisk na tworzenie i wzmocnianie łańcuchów dostaw, zarówno w odniesieniu do pasz, jak i żywności. Cele dotyczące produkcji (500 000 ha upraw roślin wysokobiałkowych do 2022 r., ze zbiorami wyższymi o 10–20 %) i środowiska (zmniejszenie stosowania pestycydów i emisji gazów cieplarnianych o 20–30 %). Główne elementy obejmują: badania naukowe i innowacje, zwiększenie wykorzystania różnych rodzajów produktów w całości oraz systemy certyfikacji.	Wieloletnie programy w zakresie badań naukowych i innowacji, które mają na celu zwiększenie krajowej produkcji białka roślinnego poprzez badania naukowe (hodowla, dostosowywanie odmian, praktyki agronomiczne, rozwój łańcucha dostaw, poprawa wykorzystania białka w paszy). Głównym celem jest ograniczenie uzależnienia od przywozu soi.

Dania, Austria i Niderlandy wprowadziły inicjatywy na rzecz promowania białek roślinnych. Wiosną 2018 r. w Danii krajowy panel ds. biogospodarki opublikował swoje zalecenia na temat przyszłości białek¹⁴. Zalecenia te są ściśle związane z dążeniem do osiągnięcia celów środowiskowych ramowej dyrektywy wodnej oraz ograniczeniem emisji gazów cieplarnianych i stosowania pestycydów. Nacisk kładzie się na badania i rozwój, począwszy od ekstrakcji białka z traw, bobu i innych źródeł białka (owady i białka pochodzenia morskiego) po zastosowanie tych białek w paszy, żywności oraz biomateriałach, mając na celu komercyjną produkcję zrównoważonych surowców białkowych.

¹³ Niemcy: Fasola, groch i inne. Strategia Ministerstwa Żywności i Rolnictwa dotycząca roślin wysokobiałkowych na rzecz promowania roślin strączkowych uprawianych na nasiona w Niemczech, od 2012 r.

Francja: Plan de filière 2018–22

Polska: Zwiększenie wykorzystania krajowego białka paszowego dla produkcji wysokiej jakości produktów zwierzęcych w warunkach zrównoważonego rozwoju w latach 2016–2020.

¹⁴ Krajowy panel biogospodarczy: Białka dla przyszłości, 2018.

Austria – pomimo braku planu krajowego – koncentruje się na pozyskiwaniu białka roślinnego z lokalnych źródeł, a w ostatnich latach znacznie zwiększyła powierzchnię upraw roślin wysokobiałkowych. Dzięki silnemu zapotrzebowaniu na lokalną produkcję pasz niezmodyfikowanych genetycznie oraz skoncentrowaniu się na systemach doradztwa rolniczego uprawa soi stała się czwartą uprawą polową, a w nadchodzących latach może wyprzedzić uprawy kukurydzy.

Polityka żywnościowa Niderlandów obejmuje cel polegający na zrównoważeniu proporcji między ilością białek zwierzęcych a ilością białek roślinnych spożywanych przez ludzi. Jednym ze sposobów osiągnięcia tego celu jest informowanie i edukowanie społeczeństwa w zakresie odżywiania w celu zwiększenia świadomości wśród konsumentów. Niderlandzki sektor mleczarski wprowadził plan, zgodnie z którym do 2025 r. 65 % białek wykorzystywanych w gospodarstwach mleczarskich będzie musiało pochodzić z tego gospodarstwa lub z okolicy leżącej w promieniu 20 km. Cel ten będzie bodźcem stymulującym regionalną produkcję roślin wysokobiałkowych oraz mieszanin trawy i koniczyny.

Na szczecblu ponadnarodowym 14 państw członkowskich podpisało w lipcu 2017 r. „Europejską Deklarację w sprawie soi”¹⁵, zobowiązując się do promowania zrównoważonej produkcji soi na odpowiednich obszarach Europy, włączania jej do różnych systemów płodozmianu oraz rozwijania rynku soi uprawianej w sposób zrównoważony i rynków innych roślin strączkowych w Europie. Sygnatariusze zobowiązali się do podjęcia działań, takich jak promowanie zdrowej, zrównoważonej diety opartej na białkach roślinnych, zachęcanie do bardziej precyzyjnego żywienia zwierząt gospodarskich, zmniejszenie zależności od soi importowanej poprzez bardziej efektywne wykorzystanie europejskich źródeł białka oraz zwiększenie wsparcia dla certyfikacji soi produkowanej w sposób zrównoważony.

7 WNIOSKI

Dzięki wsparciu ze strony pozytywnego otoczenia rynkowego oraz dzięki istniejącym środkom z zakresu polityki w ostatnich latach nastąpił dynamiczny wzrost unijnego sektora produkcji białek roślinnych, zwłaszcza w zakresie pasz premium oraz segmentów żywności.

Przy obecnie dostępnych danych nie jest łatwo określić w ujęciu ilościowym, jak dynamicznie będą rosły te segmenty w przyszłości. Niemniej jednak wpływ na rozwój będą miały nadal następujące czynniki:

- wzrost względnej konkurencyjności roślin wysokobiałkowych uprawianych w UE w porównaniu z innymi uprawami i białkami roślinnymi spoza UE, np. dzięki dostępności lepszych odmian i lepszej znajomości określonych praktyk agronomicznych i innych aspektów cyklu produkcyjnego;
- rozwój zorganizowanych łańcuchów dostaw i organizacji producentów w sektorze, zapewniający korzyści skali, poprawę jakości i etykietowanie w celu promowania roślin wysokobiałkowych uprawianych w UE;
- lepsze zrozumienie, w jaki sposób rośliny strączkowe przyczyniają się do osiągnięcia celów środowiskowych i klimatycznych poprzez praktyki agroekologiczne, takie jak stosowanie w większym zakresie systemów płodozmianu;

¹⁵ http://www.donausoja.org/fileadmin/user_upload/Activity/Media/European_Soya_signed_declaration.pdf

- zmiana zachowań i preferencji konsumentów, w tym przywrócenie równowagi między ilością białek roślinnych a ilością białek zwierzęcych spożywanych przez ludzi oraz rolnictwo przyjazne środowisku;
- wpływ innych polityk i debat w społeczeństwie na produkcję roślin wysokobiałkowych (np. powstrzymanie wylesiania lasów tropikalnych w celu przyczynienia się do realizacji postanowień porozumienia klimatycznego z Paryża, cele ONZ dotyczące zrównoważonego rozwoju, dyrektywa w sprawie odnawialnych źródeł energii oraz europejska strategia dotycząca zrównoważonego rozwoju i biogospodarki).

Szereg istniejących instrumentów polityki oraz wnioski dotyczące polityki realizowanej w ramach nowego wieloletniego budżetu UE (wieloletnie ramy finansowe), zwłaszcza w obszarze rolnictwa i prac badawczych, zapewniają możliwości dalszego rozwoju produkcji białek roślinnych w UE:

1. Wsparcie rolników produkujących białka roślinne w ramach zaproponowanej przyszłej WPR poprzez uwzględnienie ich w krajowych strategicznych planach WPR

Rozwój upraw roślin wysokobiałkowych mógłby pomóc w osiągnięciu większości z 9 celów WPR (gospodarczych, środowiskowych, klimatycznych i społeczno-ekonomicznych, z uwzględnieniem zdrowszej diety).

Aby wesprzeć państwa członkowskie w określeniu ukierunkowanych działań, zgodnie z analizą ich indywidualnych potrzeb, Komisja zapewni doradztwo w zakresie sposobów uwzględnienia kwestii białka roślinnego w krajowych planach strategicznych, w tym w zakresie:

- ustanowienia programów sektorowych, przynoszących bezpośrednie lub pośrednie korzyści dla sektora białek, w celu wzmocnienia łańcuchów dostaw, uwolnienia potencjału rynkowego w zakresie białka roślinnego oraz zwiększenia odporności rolników;
- nagradzania korzystnego wpływu roślin strączkowych na osiągnięcie celów środowiskowych i klimatycznych (takich jak okrywa zielona lub płodozmian) poprzez ekoprogramy oraz zobowiązania w zakresie zarządzania środowiskowego / zarządzania klimatem w ramach programów rozwoju obszarów wiejskich. Oba te rozwiązania umożliwiłyby producentom przejście na bardziej zrównoważone rodzaje działalności rolniczej, w tym zrównoważoną intensyfikację, uprawę konserwującą oraz praktyki rolno-ekologiczne;
- mobilizacji wsparcia rozwoju obszarów wiejskich na rzecz inwestycji w gospodarstwach, doradztwa dla gospodarstw, transferu wiedzy, zakładania organizacji producentów i współpracy w obrębie łańcucha żywnościowego;
- przeznaczenia odpowiednich kwot na wsparcie dochodów związanych z wielkością produkcji białek roślinnych w przypadku trudności w jej rozwoju w celu zwiększenia konkurencyjności / zrównoważonego charakteru lub poprawy jakości białek roślinnych (nie ograniczając tych kwot do dodatkowych 2 %).

2. Dalsze zwiększanie konkurencyjności poprzez badania naukowe i innowacje

Badania naukowe i innowacje są kluczowymi czynnikami poprawiającymi konkurencyjność roślin wysokobiałkowych uprawianych na terenie UE. Stałe wsparcie ze strony UE i państw członkowskich w ramach programów badawczych pomoże uzupełnić braki w zakresie hodowli, zrównoważyć niewielkie inwestycje sektora prywatnego w „mniejsze” uprawy roślin wysokobiałkowych i skoncentrować się na przyjaznej środowisku ochronie upraw, zrównoważonym gospodarowaniu glebami i łańcuchami dostaw.

Wniosek dotyczący programu „Horyzont Europa” – zakładający podwojenie budżetu rolno-spożywczego – przyczyni się do sprostania tym wyzwaniom, w tym, w stosownych przypadkach, poprzez zaproszenia do przedstawiania projektów w zakresie badań/innowacji dotyczących roślin wysokobiałkowych.

Europejskie partnerstwo innowacyjne na rzecz wydajnego i zrównoważonego rolnictwa, przy wsparciu ze strony zarówno programu „Horyzont Europa”, jak i programów rozwoju obszarów wiejskich, pomaga wdrażać innowacje na poziomie gospodarstw i w łańcuchach dostaw.

W ramach tego partnerstwa sieci tematyczne i grupy operacyjne będą kontynuować gromadzenie najlepszych praktyk i korzystać z rezultatów badań naukowych poprzez dzielenie się nimi w całej UE.

3. Poprawa analizy rynkowej i przejrzystości rynku poprzez udoskonalenie narzędzi monitorowania białek roślinnych

Skuteczniejsze gromadzenie danych dotyczących cen i przepływów handlowych oraz danych liczbowych dotyczących produkcji/spożycia przyczyni się do lepszego zrozumienia dynamiki rynku.

DG ds. Rolnictwa i Rozwoju Obszarów Wiejskich będzie systematycznie uwzględniać kwestię roślin wysokobiałkowych w pracach Unijnego Centrum Monitorowania Rynku Upraw oraz zainicjuje dyskusję z państwami członkowskimi i zainteresowanymi stronami na temat regularnego gromadzenia i wymiany danych.

Poprawa przejrzystości rynku białek roślinnych w całym łańcuchu dostaw zapewni producentom możliwość lepszego dostosowania swojej produkcji i decyzji inwestycyjnych. W perspektywie średnioterminowej może się to przyczynić do powstania możliwości rozwoju narzędzi zarządzania ryzykiem, w tym w odniesieniu do przyszłych rynków soi i innych roślin wysokobiałkowych wyrażonych w EUR.

4. Promowanie korzystnego wpływu białek roślinnych na odżywianie, zdrowie, klimat i środowisko

Państwa członkowskie i zainteresowane strony zachęca się do wykorzystywania różnych możliwości aktywnego promowania roślin wysokobiałkowych w rolnictwie, paszach i żywności oraz informowania o nich. Jedną z możliwości jest wykorzystanie zbliżających się zaproszeń w ramach unijnego programu promowania produktów rolno-spożywczych, takich jak:

- *Programy dotyczące systemów jakości UE, rolnictwo ekologiczne;*
- *Programy podkreślające szczególne systemy produkcji rolnej, np. identyfikowalność, autentyczność, etykietowanie, wartości odżywcze i zdrowotne, środowisko oraz zrównoważony rozwój.*

W 2019 r. na współfinansowanie programów promocyjnych przeznaczona zostanie kwota w wysokości 200 mln EUR.

Komisja zobowiązała się także do informowania na szeroką skalę o korzystnym wpływie białek roślinnych (np. podczas targów, w mediach społecznościowych) oraz do dalszej interakcji z dziećmi poprzez programy w szkołach.

5. Zintensyfikowanie wymiany wiedzy / najlepszych praktyk w ramach zarządzania łańcuchem dostaw i zrównoważonych praktyk agronomicznych oraz gromadzenie informacji na temat działalności badawczej w zakresie hodowli, innowacji technicznych oraz przetwórstwa, np. na specjalnej platformie wiedzy

Komisja wzywa do prowadzenia stałej debaty – z państwami członkowskimi, Parlamentem Europejskim oraz innymi zainteresowanymi stronami – na temat najlepszych sposobów stymulowania regionalnych i krajowych podejść, a co za tym idzie uwolnienia gospodarczego potencjału białka roślinnego, z wykorzystaniem obecnych i przyszłych instrumentów polityki służących wspieraniu dalszego wzrostu produkcji białka roślinnego w UE.